

szk 7 1090

OSZK HIRADÓ

XI. ÉVFOLYAM

1968

1-2

TARTALOM

- 1 Adatok és problémák könyvtárunk 1967.évi munkájából

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

- 9 A vezetői tanács üléseiről
Szervezeti változások
- 10 Személyi hírek és változások
- 11 Magyar vonatkozású új külföldi szerzeményeink

MULTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

- BERLÁSZ JENŐ** 13 Széchényi második könyvtár-alapítványa - 1820

TÁJÉKOZÓDÁS

- 16 Szovjet-magyar ex libris kapcsolatok (bp)
- SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ** 17 Középkori magyar művészeti kiállítás - Hungarian Art Treasures - London
- FERENCZY ENDRÉNÉ** 19 Ősztöndíjjal Bécsben

KÖNYVTÁRUNK ÉLETERŐL

- 22 Tükör 68
- 26 Közalkalmazottak [Szakszervezete]

A borítófedélen a londoni magyar középkori kiállítás katalógusának egyik képe:

könyvtárunk Ransanus-kódexének (Petrus Ransanus: Epitome Rerum Hungaricarum) miniatúrája, amely Mátyás király és Beatrix királyné előtt a nápolyi király követeként ábrázolja a mű szerzőjét.

OSZK HIRADÓ

Az Országos Széchényi Könyvtár
pártszervezetének és szakszerve-
zeti alapszervezetének lapja.

XI. ÉVFOLYAM 1-2. SZ.
1968. JANUÁR - FEBRUÁR

Szerkesztő bizottság

HORVÁTH VIKTOR főszerkesztő,
KOVÁCS ILONA, **MILHOFFER ALA-
JOS**, **ONÓDY MIKLÓS**, **SOMKUTI
GABRIELLA** szerkesztő, **WIK György-
NÉ** szerkesztő

Felelős szerkesztő: **HORVÁTH VIKTOR**.
A kiadásért felel a Szakszervezeti Bi-
zottságnak titkára.

Készült az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR házi sokszorosítójában
(Budapest V., Guszev u.1.) Felelős
vezető: **MÜLLER JÁNOSNÉ**

Adatok és problémák
KÖNYVTÁRUNK 1967.ÉVI MUNKÁJÁBÓL

Lapunk többéves gyakorlatát követjük, amikor az új, most már tizenegyedik évfolyamát könyvtárunk elmúlt évi munkájáról való hivatással nyitjuk. Nem beszámolót adunk, ami meghaladná lapunk kereteit, hanem hivatást, adatokat és problémákat villantunk fel néhány mondatban, eredményeket és hiányosságokat összegezünk, részt az egészből, mely a maga csonkaságában is az egészet tükrözi.

Állománygyarapítás

Könyvtárunk állománya az elmúlt év folyamán 63 501 könyvvel s ha a nem könyvjellegű darabokat is tekintetbe vesszük, 176 086 egységgel növekedett. Ezekben a statisztikus számokban az intézmény általánossága, nemzeti könyvtári jellege tükröződik. Az előző évvel szemben – a végösszeget tekintve – némi emelkedés mutatkozik, az egyes kiadványfajoknál azonban a helyzet nem egyforma, némely esetben (az időszak kiadványoknál, a kisnyomtatványoknál, a térképeknél és a kéziratoknál) egyenesen csökkenés figyelhető meg. Az utóbbi jelenségnek speciális okai vannak. (Az időszak kiadványoknál kisebbre fogtuk a kétpéldányos gyűjtés területét, a kisnyomtatványoknál ugyancsak szűkítettük a gyűjtőkört. A térképeknél és a kéziratoknál az ajándékok száma esett vissza.)

Mégsem szabad, hogy a végösszeg imponáló adatai elfedjék a mögöttük rejlő problémákat. Az OSzK állománygyarapodásának az a sajátossága, hogy főleg a kötelempéldányokból ered. Ha csupán a vételt vesszük szemügyre, sokkal szerényebb számokat látunk (könyvek: 4041 kötet, összegyarapodás: 21 894 egység). Még kevesebb az ajándék és annál is kevesebb a csere útján beszerzett irodalom. Ez természetes is. Mindazonáltal az arányok kérdése felvethető, és főleg felvetendő, hogy a fejlődés milyen tendenciákat mutat. Minthogy különféle szempontok a vételnek különleges jelentőséget adnak, érdemes annak kérdését részletesebben elemezni, még pedig több esztendő távlatában. Az OSzK által vásárolt könyvek mennyisége 1964 óta a következőképpen alakult: 1964 = 11 053, 1965 = 8201, 1966 = 5162, 1967 = 4041 kötet.

Tehát a fejlődés erősen csökkenő tendenciájú, négy év alatt a vétel az 1964. évi mennyiség 36 százalékára zsugorodott össze. (Más oldalról világítja meg a változást az a tény, hogy 1964-ben a könyvbeszerzésnek még 23 százalékát, 1967-ben már csak 6 százalékát adták a vásárolt könyvek.) Nyilvánvaló, hogy a könyvtár létérdekeit sértő eltolódásról van szó, vagyis a fenti adatokban igen lényeges kérdés került elő, különösen fontos tehát tudni, mi ennek az oka.

A Gyarapítási Osztályon végzett elemzés szerint a legfőbb ok a könyvek

drágulása. Az egyes kötetekért fizetett átlagár az említett időszakban a következőképp változott meg: külföldi szerzeményeknél 1964-ben 179 Ft, 1967-ben 353 Ft; belföldi szerzeményeknél 1964-ben 49 Ft, 1967-ben 73 Ft.

Természetes, hogy az OSzK viszonylag magas árszinttel dolgozik. Részben az állományából hiányzó ritka kiadványokat kutatja, részben az általa vásárolt anyagban igen magas a lexikonok, kézikönyvek, bibliográfiák, általában a segédkönyvek (a legdrágább kiadványok) részesedése. A lényeg azonban a könyvárak folyamatos és erőteljes emelkedése, amelyet csupán a hitelkeretek hasonló arányu növelése egyensúlyozhatott volna ki. Ezzel a folyamattal azonban a hitelkeretek nem hogy lépést nem tartottak, hanem fokozatosan csökkentek. Lényegében e két tényező együttes hatása eredményezte azt az eltolódást, mely ma már tarthatatlanná lett.

A fennálló nehézségek és anyagi korlátok mellett is az 1967. év igen értékes darabokkal gyarapította állományunkat. A kiemelkedő vásárlások sorában említjük Nyireö István 1896 előtti régi magyar könyvjegy-gyűjteményét, mely 403 darab lapot tartalmaz. (A gyűjtemény a Régi Nyomtatványok Tárában került elhelyezésre.) Nevezetes magyar és magyar vonatkozású szerzeményként regisztráljuk növekvő időrendi sorrendben a következőket: Örtelius, Hieronymus: Chronica des ungarischen Kriegwesens. Nürnberg, 1603 (RRT); Der Hertzogen und Königen in Hungarn Leben ... Nürnberg, 1683 (RRT); Magyar Hirmondó, 1780-1789. 1-9.évf. (Hirlaptár); [Váci] Énekes gyűjtemény. 1-2 db Vác, [1792] Fáy András eredeti meséi és sphorizmai. Béts, 1820.; Alt Rudolf: Buda-Pest. Előadva 32 eredeti rajzolatban. Pest, 1845.; Ifjuság Lapja. Pest, 1853-1854 (Hirlaptár); Pulszky Ferenc 33 db levele (Kézirattár); Vengerszkaja revolucionnaja poezija. Moszkva-Leningrád, 1925. A nevezetes egyéb beszerzések között: Luther, Martin: Werke. 1. Teil. Wittenberg, 1539. (RRT); Neander, Johannes: Tabacologia ... Lugdunum, 1626. (RRT); Volkonszkij, Szergej Grigolevics: Arhiv dekabriszta Sz. G. Volkonszkago. Petrograd, 1918.; Kos Franc: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. 1-5. t. Lubljana, 1902-1928.; British Museum: Catalogue of printed maps, charts and plans in 15 volumes. 1-15. vol. London, 1967.

Elégé nem értékelhető tényként regisztráljuk, hogy 1967. november 23-án előkerült a zirci Reguly Antal műemlékkönyvtárunk eredeti állományának legértékesebb része. Az anyagot feltehetően még a háború folyamán falazták el. A kibontott üregben 3 kódexet, 63 ősnomtatványt és 150 RMK-kötetet találtunk.

Jelentős eredményeket értünk el hiányainknak mikrofilm útján való pótlásával. Az időszaki kiadványoknál ezt a megoldást kiemelt feladattá tettük. A cél elérését belföldi vonatkozásban a Szegedi Egyetemi Könyvtárral, külföldi vonatkozásban az újvidéki Matica Srpska és a turócszentmártoni Matica Slovenska könyvtáraival kötött mikrofilmcsere-megállapodásaink útján, kölcsönösségi alapon, kívántuk biztosítani. Ennek során hirlaptári állományunk kiegészítésére belföldről 15 545, külföldről 26 683 mikrofilmkocka anyagot kaptunk az év folyamán, és a cseremegállapodások keretében belföldre 42 400, külföldre 20 107 kocka mikrofilmet küldtünk ki.

Rektározás, állományvédelem

Már az 1966. évi munkatervünk összeállításánál (számolva a várbeli új épület elkészülési idejének esetleges elhúzódásával) feladatként rögzítettük

a raktározás ötéves tervének elkészítését és annak keretén belül felvetettük egy újabb pótraktár létesítésének szükségességét. Miután 1966 nyarán közzétett nyert a Gazdasági Bizottságnak a vári építkezésekkel kapcsolatos határozata, mely könyvtárunk felköltöztetését 1970-re rögzítette, a pótraktár kérdését le kellett vennünk a napirendről. Ennek hiányában 1967-ben kényszerintézkedéseket kellett tennünk, hogy a beáramló új anyagnak helyet teremtsünk. Ennek rendjén került sor mind a könyv-, mind a periodika-anyag archivális részének a jelenlegi elhelyezéséből való kitelepítésére. Ezt az anyagot jelentős költséggel (ládázás, nyilvántartás) részint a Könyvelosztó kiscelli raktáraiba, részint a keszthelyi Helikon Könyvtárba szállítottuk. A Raktári Osztály 946 ládában mintegy 154 000 db könyvet, a Hirlaptár pedig 263 ládában 13 700 db időszakos kiadványt emelt ki állományából. Itt kell szólnunk arról is, hogy munkahelyek biztosítására a Térképtárat is (a Kisnyomtatványtárhoz hasonlóan) kényszerűen a rákospalotai új raktáépületünkbe kellett kiköltöztetnünk. És ami a helyzetet tovább súlyosbitja az, hogy mindez egy folyamatnak csak része, mert 1968-ban archivális anyagunk gyarapodásának kihelyezését folytatnunk kell és mielőbbi megoldást kell keresnünk a Mikrofilmtár és a Zenemítár raktárai túlszűfoltóságának megszüntetésére. Ugyanakkor fokozódó gondot jelentenek e kényszerintézkedések következményei: archivális anyagunk a várba való felköltözésig hozzáférhetetlenné vált, az állomány egy részének az Országgyűlési Könyvtárba és a Pollack Mihály téri épületbe való kitelepítése pedig annak olvasótermi használatát nehezíti meg.

Az 1965-ben megkezdett állományrevíziós munkáknak az elmúlt évben harmadik szakaszát hajtottuk végre. Állományrevíziót végzett az előző évi munka folytatásaként a Hirlaptár, a Kézirattár, a Mikrofilmtár és a Raktári Osztály. Ez évben kezdte meg állományrevíziós munkáját a Kisnyomtatványtár, előkészítő munkákat végeztek és 1968-ban kezdik meg állományuk revízióját a Térképtár és a Zenemítár. Könyvtárunk tíz gyűjteményrészéből öt már befejezte állományának ellenőrzését, háromnál folyamatban van, két gyűjteménynél pedig ez évben kezdik meg az állományrevíziós munkát. Az eddig elvégzett munka 3 642 805 könyvtári egység ellenőrzését jelentette.

Könyvtárunk állományvédelmi programjának (ezen belül elsősorban a legrosszabb állapotban levő hirlapok megmentésének) kialakításához első lépésként állományi anyagunk állapotát, az ebből eredő szükségletek sorrendiségét, a legcélszerűbb eszközök megválasztását kellett eldöntenünk. A Hirlaptár 1966-1967. évi állományrevíziója lehetővé tette e gyűjtemény állapotának felmérését és ezen alapulón annak a tervtanulmánynak elkészítését is, mely az állományvédelem módszereit a szükségletek megállapításával, az eddigi tapasztalatok alapján tisztázhatja. A tanulmány 1968 első hónapjaiban kerül megvitatásra. Ezzel párhuzamosan permanens tárgyalásokat folytattunk az MM Könyvtárosztályával a lehetőségek számbavételére és biztosítására, és ennek rendjén begyűjtöttük a szocialista országok nemzeti könyvtárainak ide vonatkozó gyakorlatát és tapasztalatait.

Olvasószolgálat, tájékoztatás

Olvasószolgálati munkánkat egy ütemében lassabb, de megalapozott szintemelkedés jellemzi; olvasóforgalmunk mutatószámait pedig a most már harmadik

szakaszába lépő állományrevízió miatt a nagyobb olvasótermeknek átlagosan két-hónapos zárvatartása határozta meg.

Az előbbi illetően első helyen az 1967. május 15-én, kísérleti jelleggel megnyitott irodalomtudományi szakolvasótermünket említjük. A volt tudományos olvasó helyén, napi egy műszakos nyitvatartással, 12 olvasóhellyel, mintegy 2400 kötetes szabadpolcos (könyveket és folyóiratokat tartalmazó) kézikönyvtárral működik ez a szakolvasóterem csak az irodalomtudomány területén dolgozó kutatók részére. Kísérleti jellegének megfelelően rendszeresen végzik az üzemeltetésével kapcsolatos tapasztalatok gyűjtését és azok alapján bizonyos kísérleti módszerek alkalmazását. Az irodalomtudományi szakolvasóterem munkájával analóg módon a Hirlaptárban is a tudományos kutatás segítését célozták azok a korlátozások, melyeket állományvédelmi szempontból már 1966 folyamán bevezettünk. Céljuk kettős volt: (a) a nagyobb részben csak egy példányban meglevő, ugyanakkor az utóbbi 20 esztendő alatt fokozottan igénybevett és így erősen megrongálódott periodika-állomány megóvása a felesleges használatától, (b) a tudományos kutatói használat számára kedvezőbb körülmények lehetővé tétele. E korlátozások eredménye megfoghatóan ez évben jelentkezett első alkalommal. A hirlaptári olvasóteremben (a) kialakult az azt használóknak olyan megfelelő összetétele, melyben a kutatók százalékos aránya (47,5) megközelíti az optimális számot és a tanulmányi munkájukat végző egyetemi hallgatókkal eléri az itt olvasók 80 százalékát; (b) annak ellenére, hogy növekedett az olvasók száma, a használt anyag mennyisége kb. 9 százalékkal csökkent; (c) ugyancsak erre utal az a tény is, hogy a forgalmazott anyagban (bár a korlátozás elsősorban a régebbi hirlapanyagra vonatkozik) 38 százalékra emelkedett a hirlapok aránya. Minél hamarabb felszámolandó hiányosságnak tekintjük eredményeink mellett azt, hogy ez évben sem sikerült biztosítani az állományilag védett hirlapok mikrofilmen való olvastatását, melyet a jelenlegi körülményeink között a hirlaptári olvasóteremben kellene megoldanunk. Olvasószolgálati munkánk szintjének emelését szolgálja az az elektroakusztikai berendezés is, mellyel zenemítárunk felszereltsége bővült. (Ennek üzembehelyezésére 1968 folyamán kerül sor.)

Kiállításaink közül hármát, a szokásosnál nagyobbakat említjük. Nagyságrendben is elsőként a Magyar Nemzeti Múzeummal közösen rendezett "Új világ születik" c., a múzeum előcsarnokában elhelyezett kiállításunkat soroljuk ide. E kiállításunkat és a Vologdai Képtár által összeállított és Budapestre küldött könyvtári jegyekből álló "A szovjet ex libris 50 éve (1917-1967)" című kiállítást az Októberi Forradalom ötvenedik évfordulója alkalmából rendeztük. Elsősorban külföldi látogatók részére tervezetten rendeztük meg mind anyagát, mind nagyságát tekintve az átlagot meghaladó "Az OSzK története és gyűjteményei" c. kiállításunkat.

Rendszeres irodalomkutatási munkát ez év folyamán az Olvasószolgálat, a Kézikönyvtári Csoport és általában egyes különgyűjteményeink, ezek között is első helyen a Zenemítár és a Színháztörténeti Tár végzett. Az Olvasószolgálat az év folyamán 207 alkalommal (külföld részére 107 esetben) nyújtott írásbeli tájékoztatást, ebből 38 volumenében és szintjében is nagyobb irodalomkutatásnak tekinthető. Csak példaként említjük a következőket: irodalom a magyarországi és külföldi középkori latinnyelvű irodalmi szövegek magyar fordításainak tanulmá-

nyozásához; régi szláv nyelvű kiadványok Pest-Budán a XVIII-XIX. században; a társadalmi ellentétek (ellentmondások) kérdéseivel foglalkozó magyar társadalomtudományi irodalom; a magyar városok helyzete és fejlődése a középkorban; a "tulipán-mozgalom" irodalma; az Októberi Forradalom hatása a neveléstudományra stb. A Kézíkönyvtári Csoport ebben az évben fejezte be Albert Tezla, a minnesotai egyetem professzorának bibliográfiájával (An introductory bibliography to the study of Hungarian authors) kapcsolatos munkálatait és készítette el a "The literature of the World in English translations" c. Parks főszerkesztésű bibliográfia magyar anyagának összeállítását. A Színháztörténeti Társaság csak külföldről érkezett kérések alapján végezte többek között a magyarországi balletra vonatkozó adatgyűjtést és készítette az "Észt drámaírók a magyar színpadokon" c. összeállítást. A Zárt Kiadványok Tára a müncheni Új Látóháztár és a párizsi Magyar Műhely c. folyóiratok analitikus cikk-bibliográfiáját állította össze.

Bibliográfiai munka

A kurrens bibliográfiák anyagának felhasználásával készültek ez évben is Magyar Könyvészet címen az MNB éves kumulációi és mindazok a kiadványok, amelyek többéves összefoglalásokban kiegészítői az éves könyvészeteknek. A Magyar Könyvészet éves köteteiből az év folyamán elkészült az 1965. évi kötet, az 1966. évi sajtó alá rendezése és az 1967. évi kötet előszerkesztése. Sajnos itt, de a kurrens bibliográfiákban is komoly hiányosságot jelentett az, hogy a megjelent kiadványok és cikkek bibliográfiai közlésében eltolódás jelentkezett, amit súlyosbított az éves kötetek kiadásában való kényszerű lemaradás is. Alapvető fontosságúnak tartjuk, hogy az 1968. év folyamán ezek a hiányosságok is mindkét vonatkozásban felszámolást nyerjenek.

A többéves összefoglalások közül elkészült és nyomdai előállításban jelent meg a Magyar bibliográfiák bibliográfiájának 1961-1964. évi kötete, folyamatos volt az 1965-1966. évi kötet anyagának gyűjtése és feldolgozása (ez a kötet már házi sokszorosításban jelenik meg), de megjelentetésére (az 1966. évi kumulációs kötet kiadásának eltolódása folytán) csak 1968-ban kerülhet sor. Hasonlóképpen elkészült és 1968 első felében jelenik meg a Magyarországi tankönyvek, egyetemi, főiskolai és tanfolyami jegyzetek bibliográfiája c. kiadványunknak most első alkalommal közlésre kerülő 1965-1966. évi kötete. Megjelentetésének szükségességét az indokolja, hogy a tankönyvek és jegyzetek közlését az éves kumulációkban mellőzzük. A Magyar Könyvészet sorozatában nyert közzétételt A Magyarországon megjelent grafikai plakátok és metszetek címjegyzéke 1963-1964. évi kötete a Kisnyomtatványtár szerkesztésében.

A Magyar Könyvészet tizenhatéves (1945-1960) ciklusának kötetei közül a 3. kötet (Műszaki tudományok. Technika) az év során megjelent. Elkészült és nyomdába adtuk az 5. kötet (Pótlások és betűrendes mutató az 1-4. kötethez) anyagát. A mutató terjedelme 3964, a pótlásoké 60 gépelt lap. Nyomdakész állapotban van (a Térképtár által készített) térképbibliográfia, és részben készült el (a Zeneműtár szerkesztésében) a zeneművek bibliográfiája. Mindkettő előreláthatólag 1969 folyamán jelenik meg. A tizenhatéves ciklus tapasztalatait hasznosítva kezdődött meg a Horthy-korszak (1921-1944) bibliográfiájának előkészítése. Ez az időszak több speciális, e korra jellemző elvi és gyakorla-

ti kérdés előzetes tisztázását igényli. (pl. szükséges a szakrendszer átdolgozása, a válogatásra új elvek kidolgozása stb.) 1968-1969 folyamán az eddig gyűjtött anyag lehető teljessé tétele mellett az e kérdéseket is tisztázó szabályzatok kidolgozását vettük tervbe.

Elkészült az MTA-val közös kiadásban tervezett, Régi Magyarországi Nyomtatványoknak az 1473-1600-as évköze. A kötet az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg. A következő korszak (1601-1650) előkészítő munkáinak során összeállították az ide tartozó nyomtatványoknak megjelenési hely szerinti mutatóját és a Budapesten hozzá nem férhető nyomtatványok nyilvántartását, hogy azok mikrofilmezését megkezdhessék. Itt említjük meg a Kultúra KV-val közös vállalkozásban tervezett, de könyvtárunk kiadásában megjelenő Magyarországi Könyvészet c. hasonló kiadványokat, melynek keretében a nagy retrospektív összefoglalásokat (1473-1920) kívánjuk reprinteltetni. 1967 folyamán a következő kiadványok szerkesztése készült el: Pótlások és igazítások Sztripszky Hiadortól, Dézsi Lajos kiadatlan kiegészítéseivel 1472-1711 (új kiadói előszó angol és magyar nyelven, a Sztripszky-Dézsi kötet új apparátusa), továbbá Petrik Géza: Magyarország bibliographiája 1712-1860 c. munkájának 1-4. kötete. Az előbbi megjelenésével 1968 első negyedére, a Petrik kötetek megjelenésével pedig az év második felében számolunk.

Létszám hiány miatt csak előkészítő munkákat vehettünk tervbe és végezhettünk a külföldi magyar nyelvű és magyar vonatkozású irodalom bibliográfiai feldolgozása terén. Az év folyamán beérkezett anyagot a Bibliográfiai Osztály hungarica kategóriák, azon belül országok és betűrend szerint rendezte. Ennek mennyisége (40 000 tétel) kétszerese volt a feltételezettnek, melyből 30 000-et rendeztek és ahhoz kb. 3000 melléklapot készítettek. Folytatták a külföldön élő magyar személyek és a külföldön működő magyar testületek kataszterének továbbépítését. A Külügyminisztériummal és a Magyarok Világszövetségével történt előzetes tárgyalások alapján a Hirlaptár összeállította a külföldön megjelenő magyar időszaki kiadványok jegyzékét. Sajnos mindezek a munkák csak előkészületi jellegűek és a jelenlegi lehetőségeink mellett még az új beérkezések rendezése is csak részleges. E tekintetben való kötelezettségeink egyre nyomasztóbbá és halaszthatatlanabbá válnak.

Könyvtárközi szolgáltatások

A gyűjteményeinkkel kapcsolatos feladatok mellett nem kisebb súllyal végeztük azokat a munkákat, melyek a könyvtárközi szolgáltatások ellátásából hárultak könyvtárunkra. Külön súlyt adott az e téren jelentkező feladatoknak az is, hogy a harmadik ötéves tervidőszak országos célkitűzéseinek keretében ezek a szolgáltatások és ezeknek fejlesztése az eddigieknél nagyobb igényvel jelentkezik. E vonatkozásban mindenekelőtt a központi katalógusok, a könyvtárközi kölcsönzés és a nemzetközi csere fejlesztéséért tett erőfeszítéseinket kell említenünk. Ennek jegyében dolgoztuk ki és terjesztettük főhatóságunk elé a könyvtárügy központi szolgáltatásainak fejlesztése tárgyában készített javaslatainkat. Önként értetődően ezek realizálásának előfeltételei messze meghaladják könyvtárunk jelenlegi lehetőségeit, így az e téren végzett munkánk csak jelenlegi adottságaink és eszközeink figyelembevételével mérhető.

Központi katalógusok - Elméleti vonalon tisztázást nyertek a könyvek katalógusa rekonstrukciójának egyes még nyitott kérdései, a nov.23-i kollégiumi ülés állásfoglalása alapján pedig meghatározták a rekonstrukcióval kapcsolatos további teendőket. Ennek megfelelően alakult ki a könyvek katalógusának a következő (most már végleges) tagoltsága: (1) az 1945 előtti bejelentések katalógusa, (2) az 1945 utáni általános katalógus, (3) 1945 utáni szláv katalógus, (4) a kongresszusi jelentések (melléklapszintű) katalógusa. Ezekkel kapcsolatosan több részszabályzatot dolgoztak ki. 1967. márc. 20-án a külföldi folyóiratok katalógusa a Hirlaptárból visszakerült eredeti szervezeti keretébe, a központi katalógusokhoz. Ettől számítottn kezdtek meg és 1968-ra átmenően folytatják egyrészt a kódjelek jegyzékének revízióját, másrészt az 1961-1967-es bejelentések feldolgozását.

Könyvtárközi kölcsönzés - Összforghalmának 59 százaléka esett a külföldről kért v. külföldnek küldött kölcsönzésekre és mikrofilm-másolatokra (20 705 tételből 12 222). A külföldről beérkezett (illetve általunk kért) kölcsönzések és mikrofilmen való megszerzések száma ötszöröse volt a külföld által kért anyagnak. Beérkezett külföldről 5311 kölcsönzött és 4844 mikrofilm tétel, kiküldés külföldnek 875 kölcsönzött és 1192 mikrofilm tétel. A tudományos és ipari kutatás szükségleteinek szempontjából értékelve, e szolgáltatásunk hasznosságát ezek a mutatószámok igazolják elsősorban. Százalékos megosztásban a beérkezéseknek 21,3 százaléka esett a szocialista és 78,7 százalék a tőkés országokra; a külföldre kiküldött anyagnál 44,1 százalék a szocialista és 55,9 százalék a tőkés országokra. A külföldre küldött (és könyvtárunk által készített) mikrofilmek mennyisége 48 052 mf.kocka volt. Ebből 40,3 százalék (19 349) térítés, 54,6 százalék (26 231) csere és 5,1 százalék (2472) ajándék útján nyert felhasználást.

Nemzetközi Cserebizottság - Cserebizottságaink keretében 60 ország mintegy 400 intézményével állottunk rendszeres összeköttetésben. A cserebizottság 39,8 százaléka a Szovjetunióra, 41,6 százaléka a többi szocialista országra és 18,6 százaléka a tőkés országokra esett. A legfőbb partnerünk továbbra is a moszkvai Lenin Könyvtár volt, mely majdnem teljes kötelempéldánysort kapott és hasonló mennyiségű könyvet küldött. Minőségben és mennyiségben a következő helyen a Német Demokratikus Köztársaság állt, mind a kiküldött, mind az átvett anyagot illetően. Jól működött a csere Csehszlovákia tekintetében a prágai és pozsonyi nemzeti és akadémiai könyvtárakkal, sok anyagot küldtünk a Matica Slovenska Könyvtárának és a kassai állami könyvtárnak is. Tovább bővült a Jugoszláviával való csere, különösen az újvidéki Matica Srpska Könyvtárával kötött külön megállapodás révén sikerült a legfontosabb anyagról gondoskodni. A bukaresti Román Állami Könyvtár jelentős százalékban megküldte a hungarikákat, de az alapvető társadalomtudományi művek egy részével adós maradt. Nem sokat változott az aránylag kismértékű bolgár csere, viszont erősödtek lengyel kapcsolataink, különösen a dezideráta-bizottságban.

Külföldi cserebizottságaink alapbázisát a kötelempéldányokból visszamaradó anyag képezi elsősorban. Az 1967. év folyamán a Nemzetközi Cserebizottság 16 621 db könyvet, füzetet, jegyzetet és különnyomatot, 1531 db zeneművet és 113 db térképet vett át a kötelempéldányokból. Ezt kiegészítően a legfontosabb, repre-

zentatív hazai művekből (142 000 Ft értékben) 1300 művet vásároltak és 720 folyóiratot fizettek elő. A külföldre küldött anyag mennyiségéhez mérten (19 942 db) ez az utóbbi tétel sajnálatosan igen kicsiny, amiből komoly minőségi problémák erednek. Önként értetődő ugyanis, hogy a kötelespéldányok mennyisége (mely főleg a válogató könyvtárak által visszahagyott művekből adódik) és összetétele nem biztosíthatja azt a külföldre küldendő anyagot, amelyre ténylegesen szükség lenne.

Mint hogy nemzetközi vonatkozásban csak az a csere lehet eredményes, amely az ország szellemi termékeinek legjavát közvetíti, kiadványi cserénkben arra kellene törekednünk, hogy a külföldre történő kiküldésekben kulturpolitikai szempontok érvényesüljenek, vagyis annak keretében a magyar könyv- és folyóirattermés válogatott, java anyagát juttassuk ki, hogy annak alapján a magyar irodalom és tudomány, általában hazánk viszonyai tekintetében kellően tájékozódni lehessen. E feladat politikai fontosságának adott hangsúlyt a Külügyminisztériumnak a közelmúltban tett ama megállapítása is, hogy egyes külföldi nagykönyvtárakban csak "szegényesen" található irodalmunk és tudományos életünk alapvető, azt ténylegesen reprezentáló kiadványai. A kulturpolitikai szempontok kellő érvényesítését azonban külföldi cseremunkánknak jelenlegi elégtelen anyagi alapja nem teszi lehetővé. Így bár azt mennyiségi szempontból kiegyensúlyozottnak tekintjük, tartalma tekintetében - rajtunk kívül álló okokból következően - úgy kell értékelnünk, hogy kívánni valókat hagy maga után.

Enek megfelelően (1) nemzetközi csereszolgálatunk javaslatot készített az MM Könyvtárosztály részére a nagy nyugati könyvtárak magyar anyaggal való ellátása kérdésében; (2) a szocialista országok nemzeti könyvtárai igazgatóinak moszkvai értekezletén könyvtárunk azt az álláspontot képviselte és az értekezlet is úgy döntött, hogy az ún. automatikus csere anyagának összeállításában nagyobb gondot kell fordítani az egyes nemzeti könyvtárak gyűjtőköri igényeinek kielégítésére (tehát a nemzeti irodalmakat és tudományt jobban reprezentáló művek kölcsönös megküldését kell elsősorban biztosítani); (3) az e kérdést tárgyaló kollégiumi ülésünk pedig úgy döntött, hogy a nemzetközi csereszolgálatnak tanulmányilag kell tisztáznia az ide vonatkozó elvi és gyakorlati kérdéseket.

MUNKÁNKRÓL KÉRDÉSEINKRŐL

A VEZETŐI TANÁCS ÜLÉSEIRŐL

Könyvtárunk vezetői tanácsa január és február folyamán három alkalommal tanácskozott. Január 20-án az osztályvezetőkkel és az önálló csoportok vezetőivel együttesen, kibővített ülésen tárgyalta meg könyvtárunk 1968. évi munkatervét. Ez alkalommal jelentették be, hogy az MM Könyvtárosztálya 1968. jan. 11-i keltezéssel jóváhagyta a könyvtár új szervezeti és működési szabályzatát és ismertették az annak alapján végrehajtandó szervezeti és ahhoz kapcsolódó személyi változásokat. Ismertetését külön cím alatt adjuk.

Február 3-án a vezetői tanács a következő kérdésekkel foglalkozott: beszámoló a könyvtár kollégiumának 1967. évi munkájáról, a vezetői tanács 1968. első félévi munkaprogramja, tájékoztatás a várbeli építkezés jelenlegi helyzetéről, a vezetői tanács üléseivel kapcsolatos ügyrendi kérdések, munkaadói segélyek és fizetési előlegek folyósításának új rendje. Miután az e címek alatt tárgyalt kérdések közérdekű részei az összdolgozói értekezlet főigazgatói beszámolójában szerepeltek, e helyen ismertetésüket mellőzzük.

Február 29-én ugyancsak kibővített ülésen került sor könyvtárunk 1967. évi beszámolójának megtárgyalására. E számunk bevezetőjében fontosabb részeit ismertettük.

Ugyanezen napon a délutáni órákban tartottuk meg könyvtárunk szokásos összdolgozói értekezletét, melyen dr. Sebestyén Géza főigazgatóhelyettes dolgozóinkat - a vezetői tanácson elfogadott beszámoló és munkaterv alapján - könyvtárunk alapvető kérdéseiről és feladatairól tájékoztatta.

SZERVEZETI VÁLTOZÁSOK

A január 1-vel életbe lépett új szervezeti és működési szabályzat a könyvtár belső tagoltságában a következő változásokat hozta.

Az addigi I/A. főosztály kiegészítésével "Törzsgyűjtemény" elnevezéssel kialakította a jelenlegi I. főosztályt. Osztályai: Gyarapítási Osztály, Olvasó- és Tájékoztató Szolgálat, Raktári Osztály, Hirlaptár. A főosztályon belül a Szab. 4.(3) rendelkezésének megfelelően önálló egységként működik a Kézikönyvtári Csoport.

A volt I/B. főosztály "Feldolgozó Osztályok" elnevezéssel II. főosztályként működik. A főosztályon belül az addigi Könyvfeldolgozó Osztály szakozó és katalógizáló osztályokra tagolódott. A Szakozó Osztályon belül feldolgozó és katalógusszerkesztő csoport; a Katalógizáló Osztályon belül pedig cimleirói, cé-

dulakészítő, olvasói katalógusok és szolgálati katalógusok csoportjai alakultak ki. E főosztályhoz tartozik a Bibliográfiai Osztály is.

A régi II. és III.főosztály "Különgyűjtemények" elnevezéssel - a Hírlaptár már említett kiemelésével - összevontan III.főosztályként működik. Osztályai a Kézirattár, Régi Nyomtatványok Tára, Térképtár, Kisnyomtatványtár, Zeneműtár, Színháztörténeti Tár, Mikrofilmtár, továbbá a három vidéki műemlékkönyvtár (Gyöngyös, Keszthely és Zirc). E főosztálynál önálló egységként szerepel a Régi Magyar Könyvek szerkesztősége.

Továbbra is a régi számozással, de új elnevezéssel ("Könyvtárközi Szolgáltatások) szerepel a IV.főosztály. Osztályai: Kötelesspéldányszolgálat, Nemzetközi Csereszolgálat, Könyvelosztó, Központi Katalógusok (könyvek katalógusa, folyóiratok katalógusa és az Országos Gyarapodási Jegyzék szerkesztősége) és a Könyvtárközi Kölcsönzés.

E szervezeti változásokból szükségszerűen következett néhány személyi változás is. Dr.Dezsényi Béla főosztályvezetői beosztásban a könyvtár (ez évtől kiszélesített) tudományos munkájának irányítását és tudományos kiadványainak szerkesztését vette át; dr.Keresztury Dezső a III.főosztály vezetésére nyert megbízást, aki mellett, az eddigi munkakörének érintetlen hagyásával, dr.Borsa Gedeon a főosztályi titkári teendőket látja el; a Katalogizáló Osztály vezetésével dr.Faragó Lászlónét bízták meg, aki egyben ellátja a Szakozó Osztály vezetését is mindaddig, amíg annak vezetője kinevezést nyer. A Zártolt Kiadványok Tárának irányítására és felügyeletére (mely szervezetileg az Igazgatóság alárendeltségében van) továbbra is Hámori Béla főosztályvezetője kapott megbízást.

SZEMÉLYI HIREK ÉS VÁLTOZÁSOK

JUTALMAZÁSOK - Könyvtárunk főigazgatója a február 29-i összdolgozói értekezlet alkalmából - a szakszervezeti bizottság értékelése és javaslata alapján - 1967.évi teljesítményük figyelembevételével pénzjutalomban részesítette a Könyvkötészet, a Sokszorosító Üzem és a Könyvtárközi Kölcsönzés szocialista munkabrigádjait.

ÚJ MUNKATÁRSAINK: Dekker Mária könyvtáros II. (Folyóiratok Központi Katalógusa), Fogarassy Miklós főkönyvtáros (KMK), Fülöp Margit szakmunkás (KMK), Lévai Katalin könyvtáros II. (Orsz.Gyar.Jegyz.szerk.), Mészáros Klára gyakornok I. (Térképtár), Mészáros Pálné főelőadó I. (Gazdasági Hivatal), Muzslai Lászlóné könyvtáros II. (Katalogizáló Osztály), Wolf Magdolna könyvtáros II. (Könyvtárközi Kölcsönzés), Zsembery Anna könyvtáros I. (Bibliográfiai Osztály).

ELTÁVOZTAK KÖNYVTÁRUNKBÓL: Bolgár Ivánné könyvtáros II. (áth. Györi Megyei Könyvtár), Krajcsi Dezső szakmunkás (áth.Öntődei Vállalat), Mészáros Gézáne szakmunkás (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), Szücs Ilona előadó (nyugdíjazás), Vékony Margit könyvtáros II. (áth. Csömöri Községi Könyvtár).

MAGYAR VONATKOZÁSÚ
ÚJ KÜLFÖLDI SZERZEMÉNYEINK

MAGYAR SZÉPIRODALOM IDEGEN NYELVEN

- ADY Endre: Blut und Gold. Auswahl aus seinen Gedichten. Übertr.: Zoltán Franyó. Bukarest 1962.
CSERES Tibor: Kalte Tage. (Hideg napok.) Berlin 1967.
CSERES Tibor: Zile geroase. (Hideg napok.) Bucuresti 1967.
FEJES Endre: Dado oder Das Leben eines armen Schluckers. (A hazudós.) München (1967).
[HIDAS] GIDAS Antal: Goszpodin Ficek. [Ficek ur.] Moszkva 1967.
ILLYÉS Gyula: Poezje. Warszawa 1967.
JÓKAI Mór: Omul de aur. (Az arany ember.) Bucuresti 1965.
KASSÁK Lajos: Kon umiera... Warszawa 1967.
KERTÉSZ, [rzsébet]: Profesor Sonia. (Szonya professor.) Warszawa 1967.
(KESZI Imre) KESI: Erijiumu no kodomotachi. (Elysium.) Tokyo 1967.
KUDO Yukio: Shinkai no horosha. Hangari tanpen shosetsu shu. Tokyo 1966. Címford.: Mélytengerek vándora. Magyar novellagyűjtemény.
MOLDOVA György: Musta enkeli. (Sötét angyal.) Helsinki 1967.
SZABÓ Magda: Ples v maskah. (Alarcosbál.) Ljubljana 1967.
[TATAI] TATAI Sándor: Myltyk zsana kepterler. [Puskák és galambok.] Frunze 1966.
THINSZ Géza - CSATLÓS János: Moderna ungerska berättare. Stockholm 1966.
ZILAHY Lajos: Le siècle écarlate. (Century in scarlet.) Paris 1966.

MAGYARNYELVŰ SZÉPIRODALOM

- ADY Endre: Poéta és publikum. Publicisztikai gyűjtemény. Bukarest 1967.
BALLA László: Parázs a hóban. Novellák. Uzshorod 1967.
BÁRDOS Artur: Alkonyat. Buffalo 1967.
BERDE Mária: Tüzes kemence. - A szent szégyen. Bukarest 1967.
EMINESCU, (Mihail) költeményei. Bukarest 1966.
[EURIPIDES] EURIPIDÉSZ: Elektra. Bukarest 1967.
FRANK, Leonhard: Baloldalt dobog a szívem. (Links wo das Herz ist.) Regény. Bukarest 1965.
GELLÉRI Andor Endre: Tréfa, csillagok. Válogatott novellák. Bukarest 1965.
ISAC, Emil: Őszi ének. Válogatott versek. Bukarest 1962.
KOVÁCS György: Erdélyi tél. (Regény.) Bukarest 1967.
(LÁSZLÓFFY Aladár): Vitorla-ének. Piatal költők antológiája. Bukarest 1967.
LENDVAY Éva: Bájoló ének. Versek. Bukarest 1967.
LUCA, Remus: Szerelmi történet. [Regény.] Bukarest 1963.
MAJTENYI Erik: Örökösök. Kisregény. Bukarest 1967.
POPOVICI, Titus: Éhség. (Setea.) Bukarest 1965.
SADOVEANU, Ion Marin: A tenger bikája. [Regény.] Bukarest 1967.
SALAMON Ernő Legszebb versei. Bukarest 1967.
[SALOM ALEJCHEM] SOLEM ALECHEM: Tóbiás a tejesember. - Énekek éneke. [Elbeszélések.] Bukarest 1965.
SIMKÓ Tibor: Pólusok. [Versek.] Bratislava 1967.
TÓTH István: Vizválasztók. Versek. Bukarest 1967.

MISCELLANIA HUNGARICA

- BARTÓK Béla: Postrehy a názory. Bratislava 1965.
Bibliography of social science periodicals and monograph series: Hungary 1947-1962. Washington 1964.
BRANDENSTEIN Béla: Grundlegung der Philosophie. München - Salzburg (1967).
[BUCHHOLTZ György, id.]: Wegierski badz Decki Simplicissimus. [Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus...] Kraków 1967.
CAPACCHI, Guglielmo: Gli ungheresi a Mantova secondo un diario inedito ottocentesco. Modena 1966.
CAPACCHI, Guglielmo: La poesia di Andrea Ady in una nuova traduzione. [Bologna] 1957.

- CHO, Hisayoshi: Tereza Purusakii oboegaki to kakumei no nenkan. Fukuoka 1966.
 Cimford.: Pulszky Teréz emlékiratai és a forradalom évei /1848-49./
- CSAPLÁROS István: Zarys elementarnej gramatyki jazyka wegierskiego. Warszawa -
 Łódz 1966.
- CSICSERY-RÓNAY István: The first book of Hungary. New York (1967).
- DIKOVICS [János] John: Twenty-five years of presbyterian work among Hungarians
 in the United States. New York 1927.
- DOBI István: Iszpoved' i isztorija. (Vallomás és történelem.) Moszkva 1967.
- FABRY Zoltán: Nase vlast Evropa. Praha 1967.
- FÜVES Ödön: Epitymbioi epigrafai Hellénón eis tén Oungarian. Thessaloniké
 1966.
- JAKÓ [Zsigmond] Sigismund: Codiciele latine medievale din biblioteca lui
 Timotei Cipriu. [Bucuresti 1967].
- [LAO-ce]: Az ut és az ige könyve: a Tao te king. München 1957.
- LUKÁCS György: Goethe i el seu temps. (Goethe és kora.) Barcelona 1967.
- LUKÁCS György: Metafizika tragédie. Praha 1967.
- LUKÁCS [György] Georg: Realism in our time. Literature and the class struggle.
 New York - Evanston (1964).
- (MOREUX, Serge) MORU, Seruju: Barutoku (Béla Bartók.) Tokyo 1957.
- NADLER Herbert: Durch die grossen Walder, Jagerfreuden in den Ost- und Süd-
 karpaten. (A Keleti és Déli Kárpátokban - Vadásznepok, vadász évek...) Stuttgart
 - Wien 1966.
- NÓGRÁDI Sándor: Lekce z dejin. (Új történet kezdődött.) Praha 1967.
- (OPALENIK, I.): Vengerszkijumor. (Korotkie humoriszticseszkie raszszkazü i
 fel'atonü i dr.) Moszkva 1967.
- PAIKERT G[éza] C.: The Danube Swabians. German populations in Hungary, Rumania
 and Yugoslavia and Hitler's impact on their patterns. The Hague 1967.
- ROHEIM Géza: Hungarian and Vogul mythology. Seattle - London 1966.
- STANKIEWICZ, Wojciech: Wegry i madziarzy. Warszawa 1967.
- TRENCSÉNYI-WALDAPFEL Imre: Mytologie. Praha 1967.
- UJFALUSSY József: Hudebni obraz skutecnosti. (A valóság zenei képe.) Praha
 1967.
- ZSOLNAY Vilmos: Vereinigungsversuche Südosteuropas im XV. Jahrhundert.
 Frankfurt - Koblenz (1967).

MÚLTUNK ÖRÖKSÉGÜNK

SZÉCHÉNYI MÁSODIK KÖNYVTÁRALAPITVÁNYA 1820

1. Ismeretes, hogy Széchényi Ferencnek cenki kastélykönyvtárán kívül, amelyből 1802-ben az Országos Könyvtár létrejött, soproni palotájában is volt egy nagy könyvgyűjteménye. Ez utóbbiról, mint zárt magánkönyvtárról a literátus köröknek nem igen volt értesültségük. Miller Jakab Ferdinánd (1802-től az Országos Könyvtár őre, 1812-től pedig a Nemzeti Múzeum igazgatója) "fedezte fel", aki hivatalos ügyben ismételten megfordult a soproni Széchényi-rezidenzáciában. Tájékozódása azonban elég felszínes lehetett, mert a gyűjtemény nagy tudományos értékét nem tudta - vagy nem is akarta - felmérni. A jobbára külföldi munkákból álló bibliotékában csupán anyagi tőkét látott, amelyet gyümölcsoztetni lehetne az Országos Könyvtár számára. Ezért 1811-ben vagy 1812-ben a tőle megszokott merészséggel fel is szólította Széchényit: ajándékozza ezt a könyvtárát is a nemzetnek, még pedig úgy, hogy szabad legyen azt elárvereztetni, a befolyó pénzből az Országos Könyvtár számára külön tőkealapot létesíteni s ennek jövedelmét a személyzeti fizetések felemelésére, könyvkötési költségekre, esetleg könyvvásárlásra fordítani.

2. Ezt a javaslatot Millerből az objektív szükségesség kényszerítette ki. Széchényi is tudta, hogy az Országos Könyvtár pénzügyileg rendkívül bizonytalan alapokon áll. Az 1802-i alapítólevélben ugyanis a nemzeti gyűjtemény fenntartására szolgáló pénzalapról nem történt gondoskodás; a könyvtárát Széchényi azért kívánta fenntartani, hogy három tagu személyzetének a pesti egyetem pénztárából biztosított fizetést, a gyarapítás és a katalóguskiadás költségeit pedig magára vállalta. Ez a megoldás azonban nem bizonyult kielégítőnek. Nemcsak azért, mivel az egyetem - királyi rendeletre - csak kényszeredetten fedezte a szervezetéhez nem tartozó intézmény személyi költségeit, s a dotációkat oly alacsony szintre szorította, hogy az Országos Könyvtár alkalmazottai valósággal nyomorogtak, hanem azért sem, mivel a könyvtár számos szükséglete, ezek közt elsősorban a könyvek beköttetése teljesen fedezetlen maradt, végül hosszabb távlatban nem volt megnyugtató az alapítói kegyen nyugvó gyarapítás és katalóguskiadás sem. Nem sokat segített ezeken a hiányosságokon az 1808-ban megteremtett muzeumi tőkealap sem, hiszen az csak kis részében volt a könyvtár céljaira fordítható. Érthető és alaposan megokolt volt tehát Millernek az a törekvése, hogy egy sajátosan az Országos Könyvtár céljait szolgáló pénzügyi alapot teremtsen.

A soproni könyvtár felajánlása iránti kérelem azonban Széchényit mégis zavarba ejthette. Ettől a gyűjteményétől, amelyet részben őseitől örökölt (horpácsi téka), részben évtizedek óta nagy költségen maga vásárolt, nem akart megválni; ezt élete nélkülözhetetlen tartozékának érezte. De Miller nem engedett. Éveken át kitartóan ostromolta a grófot; nyíltan kimondta: az Országos Könyvtár alapítása tulajdonképpen befejezetlen pénzügyi alapítvány nélkül. Végül is 1816-ban Széchényi megígérte, hogy soproni könyveit végrendeletileg a kért célra fogja hagyományozni. Elhatározásának valórváltására azonban már életében sor került. 1818-ban, amikor súlyosan megbetegedett s úgy érezte, hogy a vég közeledik, elérkezettnek látta az időt a könyvtárától való megváltásra. Szándékát rövidesen be is jelentette József nádornak. A palatinus el volt ragadtatva Széchényi újabb nagylelkű áldozatától s tüstént intézkedett, hogy Horvát István (1815 óta az Országos Könyvtár öre), Miller alárendeltje kiküldessék Sopronba az ajándék átvételére.

3. Horvát Istvánnak az ügybe való bekapcsolódása (1819 január) váratlanul új szempontot mutatott a soproni könyvtár nemzeti célú hasznosítására. Horvát ugyanis a bibliotéka tüzetes átvizsgálása során felismerte annak szellemi tökéértékét is: megállapította, hogy ott olyan becses tudományos anyag van együtt, amit szétbontani és elkotyavetyélni kultúraellenes cselekedet lenne, s amit feltétlenül meg kell tartani az Országos Könyvtár számára. Sietett tehát Bécsbe Széchényihez s szakvéleményét előadva azt javasolta neki, hogy módosítsa a Miller-féle elgondolást: ne hagyja a soproni könyvtárt mindenestől eladni, hanem alapítson abból az Országos Könyvtár számára segédkönyvtárat; áruba bocsátani legfeljebb csak azokat a műveket engedje, amelyek az Országos Könyvtár állományában már megvannak, vagy pedig számára szükségtelenek. Indokolásában kifejtette, hogy nem lehet a hazai tudományt a külföld alapvető jelentőségű eredményeinek ismerete nélkül művelni, tehát a Nemzeti Könyvtár s mellette a Múzeum nem állhat meg széleskörű idegen apparátus nélkül. Az Egyetemi Könyvtár ti. a szükséges eszközöket csak részben biztosíthatja a nemzeti tudományosság számára, mert nyilván mások az oktatás szempontjai, mint a kutatásai. Végül kijelentette, hogy a segédkönyvtár még a könyvtáros-személyzet anyagi helyzetének javításánál is fontosabb követelmény.

Széchényi, aki amugyis nehezen békült meg kedves könyvtára eladásának gondolatával, örömmel tette magáévá Horvát István javaslatát s még 1819 elején előterjesztést tett József nádornak újabb alapítványi elképzeléséről. Bejelentette, hogy alapos megfontolás után soproni könyvtárát nem csupán pénzügyi tőkealap létesítésére szánja, hanem elsősorban az Országos Könyvtár mellett felállítandó tudományos segédkönyvtár céljára. Közölte azokat a feltételeket is, amelyekhez e második nagy alapítványát kötni kívánta.

A soproni gyűjtemény nemzeti rendeltetésére vonatkozó Miller- és Horvát-féle elgondolás így bizonyos fokig szembekerült egymással s a két felfogás küzdelméhez vezetett. Horvát István Széchényiben biztos támaszát tudta, Miller pedig - mivel a dolgoknak Horvát javaslata szerinti alakulását feltartóztatni nem volt képes - célját taktikai ügyeskedéssel, József nádornak bármi módon a maga oldalára állításával igyekezett elérni.

4. A soproni gyűjtemény (szekrényeivel együtt) 1819 júniusában érkezett Pestre (Győrre szekerekkel, onnan hajón szállították). Gazdagsága pusztán a számadatok alapján is lenyűgöző volt. Horvát István átvételi jegyzéke szerint ugyanis csaknem 5100 művet tartalmazott közel 10 ezer kötetben. Kétszerese volt tehát a cenki könyvtárnak, amelynek állományát 1803-ban mintegy 4100 kötetben állapították meg. Tényleges értéke meghaladta a 100 ezer, antikvárium értéke a 26 ezer ezüst forintot. A nagyszerű ajándék megtekintésére Miller meghívta József nádort s - bár az elfogadás ténye adminisztratív és jogilag még egyáltalán nem volt elintézve - "kiszorgalmazta" a felállításra, szétválogatásra, sőt a "fölösleges" műveknek könyvkereskedelmi úton való eladására vonatkozó nádori rendeletet. Erre a gyors eljárásra - Széchényi nevében, de annak tudta nélkül - azért kért felhatalmazást, hogy a gyűjteményből mennél hamarabb, mennél többet értékesíthesse, s így a pénzügyi alap érdekét a segédkönyvtárának elébe helyezhesse. Horvát István világosan látta Miller célját, de vele szembeszállni nem mert, Széchényi is tiszteletlenségnek tartotta volna a nádor intézkedését helyteleníteni.

Igy 1819 őszén Millert mi sem akadályozta abban, hogy nagyobb mennyiségű soproni könyvanyagot adjon át Egenberger pesti könyvkereskedőnek értékesítésre. Pár hónap alatt mintegy 2000 forint értékű eladás történt, - messze a könyvek forgalmi értékén alul. Szerencsére akadtak, akik felhívták erre mind József nádor, mind Széchényi figyelmét. Így történt, hogy a nádor tájékozódván az ügyben, rövid időn belül elrendelte az eladás beszüntetését, s úgy látszott semmi szándéka sincs azt újra megengedni. A pénzügyi alap iránti kísérlet ezzel zátonyra került s szabaddá vált az út a segédkönyvtár megvalósítása előtt.

5. Ebben a konstellációban került sor Széchényi alapítványának idáig elintézetlen jogi rendezésére. A nádor - rádöbbenve Miller fortélyaira - most már fenntartás nélkül magáévá tette a Horvát-féle tervet s ellenvetés nélkül elfogadta a gróf által 1819 januárjában előterjesztett, de majd két éven át függőben tartott feltételeket, ígéretet tett az ügynek az uralkodó elé való terjesztésére, illetőleg megengedte, hogy Széchényi az udvari kancelláriánál megerősítésre benyújthassa második nagy nemzeti ajándékának alapítólevelét. Ez 1820 november elején történt, szinte az utolsó percekben ahhoz, hogy Széchényi eljárhasson. Pár hét múlva (december 13-án) az Országos Könyvtár alapítója már nem volt az élők sorában.

Az alapítólevél szövegét, a soproni könyvtár tartalmát és az alapított segédkönyvtár további sorsát a következőkben fogjuk ismertetni. - BERLÁSZ JENŐ

TAJÉKOZÓDÁS

SZOVJET-MAGYAR EX LIBRIS KAPCSOLATOK

A Szovjetunió ex libris művészete a 20-as években indult virágzásnak. Az orosz grafika olyan nagyságai álltak szolgálatába, mint V. A. Favorszkij és A. I. Kravcsenko. Az ő kezdeményezéseiket fejlesztette tovább az újabb nemzedék, tanítványaik népes serege. A grafikai technikák ismerete, könyvművészeti felhasználása elterjedt valamennyi köztársaságban. Ezzel a folyamattal párhuzamosan például a középázsiai területeken is felnövekedett egy új művész generáció.

Mindebben, nekünk magyaroknak, ha áttételesen is, de van némi részünk.

Vladimir Andreevics Favorszkij 1905-től 1910-ig, Alekszej Il'ics Kravcsenko pedig 1907-től 1910-ig Hollósy Simon müncheni magániskolájának volt növendéke.

Hollósy és az orosz képzőművészet kapcsolataira már felfigyeltek a kutatók. Hadd bővítsük e kapcsolatok körét egy szerény észrevétellel, amelyet "A szovjet ex libris 1917-1967" c. kiállításunk munkálatai során tettünk.

Ivan Fedorovics Rerberg két lapja, az A. A. Miroljubova és T. Tolokonnikova számára készített könyvjegy, szerkezetében, megoldásában, motívumaiban és technikájában, már első, futó megismerés után is, élénken felidézi Kozma Lajos grafikáit. Minden magyarázkodás helyett meggyőzőbben érvel az egymás mellé helyezett két ex libris:

Némi kommentárul csak ennyit: Kozma monogrammos szignetje a K és A betűből építkezik, Rerberg pedig két T betűvel játszik a kompozícióban. A T betűket összekapcsoló, azokat lezáró hurok-disz, vitézkötés Kozmánál mint térkitöltő motívum tűnik élénk. Az ugyancsak térkitöltő csillagokat mindketten azonos elrendezésben és hangsúllyal használják.

Beszélhetünk-e ezek után, a két mű, a két mester esetében kapcsolatról, hatásról?

Ami némi gyanúkat szolgáltat erre, az a következő.

Kozma Lajos 1884-ben született, Rerberg 1892-ben. Egyivásu nemzedék tagjai tehát, már ami az izlés hatásokat illeti.

Különös véletlen, de tény, hogy mindketten, mint építészek kezdték pályafutásukat.

Kozma bemutatott műve először Szignetkönyv-ében jelent meg, Gyomán, Kner kiadásában, 1925-ben. Rerberg Tolokonnikova ex libris-ét Ivenszkij 1926-ból datálja.

Kozma Lajosról még tudni kell azt, hogy a Magyar Tanácsköztársaság idején a Művészeti Direktórium tagja volt.

Mindezeket figyelembe véve, talán nem járunk messze a valóságtól, ha megkockáztatjuk azt a feltevést, hogy a 20-as évek közepén Kozma Lajos Szignetkönyve eljutott a Szovjetunióba, s ott bizonyos hatást gyakorolt a könyvjegystilus alakulására. - bp.

KÖZÉPKORI MAGYAR MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

Hungarian Art Treasures - London

A londoni Hungarian Art Treasures kiállítás (1967. október 11-től 1968. január 14-ig) Magyarország legszebb középkori művészeti alkotásait mutatta be a londoni látogatóknak. A kiállítás jelentőségét nehezen lehetne pontosabban meghatározni, mint ahogy azt dr. John Pope-Hennessy, a londoni Victoria and Albert Museum igazgatója, sommázza. Jellemzése szerint a londoni kiállítás a magyar középkori és reneszánsz művészet leggazdagabb és legátfogóbb szemléje volt Magyarország határain kívül.

A Kulturális Kapcsolatok Intézete által külföldön szervezett harmadik retrospektív magyar művészeti kiállítás megrendezését az egyik legelőkelőbb angol múzeum vállalta. Ez a tény önmagában rangot biztosított a kiállításnak. Ismeretes, hogy a Victoria and Albert Museum őrzi és tárja a látogatók elé - többek között - a leggazdagabb angol iparművészeti jellegű gyűjteményeket. Köztük olyan kincseket, mint Raffael világhírű kartonjai, amelyeket a művész a Sixtusi kápolna gobelinjei számára készített. Ebben a Raffael kartonokkal díszített teremben tartották meg a kiállítással kapcsolatban rendezett magyar hangversenyt is. Ugyancsak a Múzeum olasz reneszánsz emlékei között szerepel Michelangelo egy viasz modellje a II. Gyula pápa síremlékéhez tervezett egyik rabszolga-szoborhoz. Hasonló jellegű, kivételes értékek sorakoznak egymás mellett a Múzeum indiai, izlám és egyéb közel-, ill. távolkeleti kiállítási részlegében, fegyver-, textil-, vagy éremgyűjteményében.

A magyar kiállítás a IX. századtól a XVIII. század végéig adott betekintést képzőművészetünk fejlődéséről és kiemelkedő alkotásairól. Michael Brawne angol rendező műfajonként és azon belül időrendben állította ki emlékeinket. Két nagy tárlóban sorakoztak egymás mellett a Nyugaton kevésbé ismert honfoglalás kori és középkori magyarországi ötvösművészet remekei: köztük Zsigmond és Mátyás király pompás szarvserlege és a nevezetes yorki kard - Zsigmond császár nevével és az 1439-es évszámmal -, amelyet csak a kiállítás megnyitására és a

karácsonyi időszakra kölcsönzött át York városa. Ugyanigy önálló tárló mutatta be a textiliákat és kerámiákat, míg a kiállítás legrepresentatívabb darabjai, a középkori táblaképek és faszobrok, váltakozva és egymás hatását fokozva sorakoztak a falak mellett. Szinte minden látogató hosszan időzött a színes háttérrel külön is kiemelt legszebb szobrok és M.S. mester Angliában is megcsodált két képe előtt.

A magyar miniatúrafestészet emlékei a kiállítás középpontjában, köralakban kialakított tárlókban kerültek bemutatásra. Egyetlen részlegnél sem szerepelt annyi angliai gyűjteményben őrzött emlék, mint illuminált kódexeink sorában. Az egyik legértékesebb kora kódexet, az I.Lajos király idejében készült SECRETUM SECRETORUM-ot, az oxfordi Hertford College letéteként a Bodleian Library kölcsönözte át a kiállítás számára. A kódexet I.Lajos király udvari festője, a Képes Krónika miniatúra diszitette. Minthogy a Képes Krónika nem kerülhetett ki Angliába, így legalább ez a szerény diszítésű kódex némi elképzelést nyújtott az Anjou-kori udvari könyvfestészet színvonaláról.

A Victoria and Albert Museum felkérésére valamennyi angliai közgyűjtemény és magángyűjtő a kiállítás rendelkezésére bocsájtotta a tulajdonában lévő magyar eredetű, ill. magyar vonatkozású műkincseket. Ennek köszönhető, hogy a miniatúrafestészetet bemutató anyagban nyolc Angliában őrzött kódex szerepelt. Ragyogó, mélytűzű színeivel ma is csodálattal töltötte el a nézőket az 1490 körül a budai miniatúrműhelyben illuminált EVANGELISTARIUM SECUNDUM RITUM TRAMONTANORUM, amelyben Mátyás király címerét később II.Ulászló címerével festették át. A pompás kódex a norfolki Holkham Hall-i Lord Leicester-könyvtár tulajdona.

A magyar miniatúrafestészet fejlődésének bemutatásához a legrégibb kódexet az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár bocsájtotta a kiállítás rendelkezésére, négy más reprezentatív kódexszel együtt. A Széchényi Könyvtár anyagából különösen a Mátyás király címerével diszitett Corvinák nyerték meg a látogatók tetszését. Az 1473-ban Budán megjelent CHRONICA HUNGARORUM nem szépségével, hanem dátumával vonta magára a figyelmet: Angliában ugyanis három évvel később látott napvilágot az első nyomtatott könyv, mint hazánkban. Azt a tényt, hogy a könyvnyomtatás átvételével nem szűnt meg hazánkban a miniatúrorok működése, a győri Szemináriumi Könyvtár un. PERÉNYI MISSALE-ja, valamint az Országos Levéltár állományából kiválogatott színpompás virágdisszel és a magyar tulajdonosok címerével diszitett címereslevelek szemléltették. Miniatúrafestészetünk e késő emlékei azt a folyamatot is jól érzékeltették, hogy Mátyás király halálával nem szűnt meg hazánkban az érdeklődés a művészen diszitett kéziratok, okmányok iránt. Ellenkezőleg, miniatúrafestészetünk hazai hagyományai, sajátos magyar diszitó-elemei e címereslevelek révén váltak szélesebb körben ismertté.

A Kulturális Kapcsolatok Intézete által számomra biztosított hétnapos kiküldetés alatt jóleső érzéssel tapasztaltam, hogy az angolok milyen érdeklődéssel és elismeréssel fogadták középkori műkincseink első bemutatását. Amikor az állomány ellenőrzése során fény derült hivatalos minőségemre, egymás után fordultak hozzám a látogatók kérdésekkel. Örömmel hívtam fel figyelmüket a legjelentősebb emlékekre, műkincseink jellegzetes vonásaira, vagy az angliai

gyűjteményekben őrzött, de angolok számára is ritkán látható Corvinák nem egyszer regényes multjára. Volt, aki a mateóci királyszobrok sajátos arctípusa iránt érdeklődött s jegyzetelt a katalógusba, amikor megtudta, hogy a mi államalapító első királyunk III. Edward angol király kortársa volt.

A kiállítással kapcsolatban felmerült kérések közül néhányat a Victoria and Albert Museum juttatott el hozzám. Ezeket - minthogy székely népi himzések motívumaira, ill. levéltári dokumentumokra vonatkoztak - az illetékes intézményekhez továbbítottam.

A Victoria and Albert Museum igazgatójával, valamint a Múzeum munkatársaival folytatott beszélgetések és a látogatók megnyilatkozásai arról győztek meg, hogy az Angliában rendezett első magyarországi középkori művészeti kiállítás fontos állomása volt az angol-magyar kulturális kapcsolatok alakulásának. A bemutatott, gondosan válogatott anyag - köztük 27 illuminált kódex, címereslevél ill. ősnyomtatvány - elismerést és sikert aratott s jelentősen hozzájárult nemzeti multunk, művészetünk angliai megbecsüléséhez. S ami talán még ennél is fontosabb: érdeklődést keltett mai kulturális életünk iránt. Ezt igazolja dr. John Pope-Hennessy igazgató kijelentése, mely szerint 1969 tavaszán újabb magyar kiállítást kíván rendezni Múzeumában. - SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

ÖSZTÖNDIJJAL BÉCSBEN

Bécsről írni utibeszámolót nem könnyű feladat, hiszen nekünk magyaroknak Bécs lassan közelebbi, "módszeresebben felderített" ismerősünk lesz, mint Budapest némely kerülete. Bécsről ujat mondani még akkor is nehéz, ha kétségtelen tény is, hogy egy háromhónapos ottlakás a város és az emberek mindennapi életéből sokkal többet árul el, mint amit bármilyen turistautazás nyújthat.

Három hónap alatt megszokott, régi ismerősünké válnak az első napokban a szemben lévő lakásokból még megcsodált háziasszonyok, akik szobáiknak valamennyi ablakát minden reggel egyforma precizitással újra és újra tisztára mosák; három hónap alatt magától érthetőően természetesnek tűnnek az üzletek örökké mosolygó elárusítói, akik ugyanolyan szívéllyességgel bucsuznak a vevőtől akkor is, ha egész árukészletük megsejmlélése után vásárlás nélkül távozik; ennyi idő alatt azt is meg lehet szokni, hogy szombat déltől hétfő reggelig nyugodtan éhenhalhatsz, ha idejében nem gondoskodtál magadról, mert az egész városban nem található nyitvatartó üzlet (még az ujságárust is perselylyel ellátott önkiszolgáló ujságtartó állványok helyettesítik az utcasarkokon).

Az első napokban még elcsodálkozik az ember az utcai telefonautomatán is, melyen 3 perc alatt 1 schilling bedobásával akár öt ismerősét körbetelefonálhatja, viszont, ha csak egyetlen beszélgetést folytat is, 3 perc után könyörtelenül szétbontják; csodálatosak még a villamoskocsik, melyek harminc év alatt semmit sem modernizálódtak külsőleg, viszont belsejük télen remekül fűtött, többnyire üres (!) és 5 schilling egy vonaljegy ára (ez utóbbi, igaz, később sem lehet megszokni); és csodálatosnak tünik még először a Staatsoper csillogó-ragyogó belseje, földszintjén az estélyiruhás előkelőségekkel és az

5-ik emeleti állóhelyen a lelkes operarajongókkal, akik két órát állnak sorba a bejutásért és a karzatra támaszkodva állják végig az előadást, cipőjüket a kényelem kedvéért levetve és gondosan meguk mögött sorba rakva.

Mindez és még sok minden egyéb is lassen megszokottá és ismerőssé vált számomra is, amikor 1967 utolsó negyedében a Kulturális Kapcsolatok Intézetének ösztöndíjával három hónapot Bécsben töltöttem. Feladatomban a magyar gyűjteményekből hiányzó 17.-18. századi hungarica-nyomtatványok felkutatása és bibliográfiai összegyűjtése volt, állandó munkahelyem az Österreichische Nationalbibliothek, lakásom pedig a Collegium Hungaricum. A két személy számára berendezett modern, központi fűtéses, komfortos lakás valóban minden kényelmet megadott, a jégszekrényvel és edényekkel felszerelt konyha pedig még az ösztöndíjas nők nehezen elnyomható háziasszonyi hajlandóságainak is teljes kielégési lehetőséget nyújtott. És, ha még valamilyen csoda folytán két, egyforma időtartamu alvást igénylő, egyformán dohányzó vagy antinikotinista, egyenlő szellőztetési igényűvel rendelkező és általában egymást elviselni tudó lakótárs kerül össze (lehetőleg kistermetű, hogy a rövidre méretezett sarokrekaméjában ne rugdossák egymást össze) - akkor valóban otthon érezheti magát az ember a Collegiumban, ami, ilyen hosszú időről lévén szó, szintén nem különbös.

Ugyenilyen modern és kényelmes (sőt, a mi tulzsufolt munkahelyeinkhez képest számomra szokatlanul kényelmes) volt a könyvtári szobám is, amelyet a Neue Burg épületében 1966-ban megnyitott új olvasószolgálati részen kaptam. Ez a részleg, - melyet a régi épülettel földalatti folyosó és ezen végigfutó könyvszállító szalag köt össze - az osztrák könyvtárosok jogos büszkesége. A 180 személyes olvasóteremben karosszékekben, kétszemélyes asztalok mellett folyik a munka, mindegyik asztalon lámpa kigyulladására jelzi a kért könyv megérkezését, a falak mentén és a galérián valamennyi tudományszakot felölelő - bár meglehetősen korlátozott terjedelmű - szabadpolcos kézikönyvtár. Az olvasóterem mellett katalógustársaság, könyvkölcsönző részleg, mikrofilmállomás és három egyszemélyes kutatószoba helyezkedik el.

Ez az, amit a kutató lát a könyvtárból. De a könyvtárosok munkakörülményei az egykori Hofbibliothek régi épületében már nem ilyen fényesek. A könyvtári munka különböző szinteken, utólag odatoldozott szobácskákban elhelyezett egyes állomásait kacskaringós csigalépcsők kötik össze, ezeken szállítják az inkább szüreti mulatságról, mintsem könyvtárból ismert puttonyokban a hátukon a raktárosok nagy ügyel-bajjal a könyveket a különböző munkafázisok színhe-lyeire, majd végül a raktárba. A munkahelyek zsufoltak és mivel cigarettáznit kizárólag a jéghideg lépcsőházakban lehet, talán ez az oka, hogy a könyvtárosok közül aránylag kevesen dohányoznak.

Keveset dohányoznak és keveset beszélgetnek. Amíg nálunk a szobákba belépő idegen tízpercnyi ottléte után pontosan értesül a dolgozók otthoni körülményeiről, addig Bécsben az embernek az az érzése, hogy az évtizedek óta egymás mellett dolgozók sem ismerik egymás családi problémáit, sőt, talán még keresztnevét sem, kizárólag munkatársuk rangját és hivatalos címét, - a sok Herr Doktort, Herr Professort, és Herr Hofratot, - amit viszont minden megszólításkor gondosan felsorolnak. Ez a kimérttség egymással és idegennel szemben

egyaránt végtelen udvariassággal párosul, de azt sohasem lépi túl. Talán egyetlen egyszer, a nyugalomba vonuló főigazgató bucsuztatására rendezett fogadáson találkoztam a sokat emlegetett "osztrák kedélyességgel", ahol, mintha nem ugyanazok az emberek - korra és hivatali rangra való tekintet nélkül - szórakoznának, énekelnének és táncolnának együtt, akikkel nap-nap után a könyvtárban találkoztam. De más a munkahely és más a társasélet!

A rámváró feladat jelentős része katalógusmunka volt, mégpedig a könyvtár régi, 1930-ban lezárt katalógusában dolgoztam. A mi régi müncheni katalógusunkhoz hasonló külsejű és elrendezésű dobozok létrán fel-le való emelgetése, a megsárgult kartonok gótbetűs kézírásának egésznapos böngészése testnek, agynak és szemnek egyaránt pótolta a napi tornát. Ezek után már üdülésnek hatott, amikor magukat a könyveket nézhettem végig (legalábbis nekem, a rektárosoknak, akik naponta huszasával szedték ki és hordták vissza kikért könyveimet, - gondolom, kevésbé). Kezdetben, hogy a katalógusmunka fárasztó voltát és nehézségeit csökkentsem, a legkülönbözőbb módszerekkel próbálkoztam, hogy az adott források (Szabó Károly, Petrik, Apponyi, Szinnyei) nevei és címszavai alapján konkrét szerzők és címek után kutassak. Mire a munka végére értem, kiderült, hogy mindez nem segített, a különféle módszerek eredménye is ugyanaz lett; az ÖNB egész régi katalógusát A-tól Z-ig végigböngészttem. Végül már az olvasók annyira megszokták látványomat, hogy a katalógus tartozékának tekintettek, minden könyvtári problémájukban hozzám fordultak felvilágosításért. Ugy látszik, a könyvtárosi pálya országhatáron túl is leri az emberről!

Azzal kezdtem a beszámolót, hogy három hónap alatt egy idegen országban is sok mindent meg lehet szokni. Bármily furcsának és anakronisztikusnak tűnt eleinte az, hogy az osztrákok lélekben megálltak a monarchia fénykoránál, mintegy konzerválva multjukat, a Habsburg-ház császárait, főhercegeit, címeit és tárgyi emlékeit, - egy idő után már csak mosolyra készíti az embert, de úgy érzi, hogy ez is hozzátartozik a város hangulatához. Ugy látszik, ezt is megszoktam. De, amikor december végén a Keleti pályaudvaron kiszálltam a vonatból, az itthonlétet sokkal könnyebben és hamarabb meg lehetett szokni. -
FERENCZY ENDRÉNÉ

KÖNYVTÁRUNK É L E T É R Ő I

tü-
kör
68

VENDÉGEINK

Január 29-én meglátogatta könyvtárunkat dr. Albert Mitringer, a Wiener Stadtbibliothek igazgatója.

A Zenemítárat több külföldi látogató kereste fel: Maria Nyeke, a párizsi Phonothèque Nationale könyvtárosa, G. Lordkipanidze, K. Tumanisvili és E. Ekszaniavili, a Tbiliszi Konzervatórium professzorsai, Emanuel Muntag, a turócszentmártoni Matica Slovenska zenei osztályának vezetője.

MUNKATÁRSAINK KÜLFÖLDÖN

Pintér Márta, a Központi Katalógusok munkatársa 1967. november 27 - december 11. között Moszkvában az Állami Lenin Könyvtár vendége volt. A Lenin Könyvtár katalógus-rendszerét tanulmányozta, különös tekintettel a központi katalógusokra.

Kastrioti György, közismert nevén Skander bég halálának 500. évfordulóján albanológiai kongresszus volt Tiranában 1968 január 11-25 között. A kongresszuson meghívott vendégként Dániel György, a Gyarapítási Osztály munkatársa is résztvett.

Gutenberg halálának 500. évfordulója alkalmából a Lipcsében február 1-5. között tartott ünnepségeken az NDK felsőoktatási minisztériumának tudományos könyvtári és múzeumi osztálya meghívására könyvtárunk képviselőjében dr. Soltész Zoltánné, a Régi Nyomtatványok Tárának vezetője vett részt.

Dr. Gombocz István a Nemzetközi Cserebizottság vezetője, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének képviselőjében résztvett a Lengyel Könyvtárosok Egyesületének 50. jubiláris konferenciáján. A Varsóban február 12-14. között rendezett konferencián magyar részről még Szepegy Zoltánné, az ÖOKDK osztályvezetője és Páldy Róbert, a "Könyvtáros" szerkesztője vettek részt.

Dr. Keresztury Dezsőt, könyvtárunk főosztályvezetőjét Bécs városa meghívta, hogy a Bécsi Ünnepi Hetek programján szereplő "Die Europagesprache der Stadt Wien" keretében június 4-8. között a magyar színházi kulturáról előadást tartson.

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

Könyvtárunk MIKROFILM BIZOTTSÁGA január 9-én ülést tartott. Napirendjén a Mikrofilmtár 1968.évi terve és a Tár dokumentációs gyűjteményének sorsa szerepelt. Az első napirendi pontnál a bizottság a pozitív olvasófilmek nagyobb arányu készítését tartotta szükségesnek, hogy a védett hírlapok mikrofilmen való olvastatását biztosítani lehessen. A Tár dokumentációs gyűjteménye, mely a megrendelők számára készített negatív filmekből áll, 1964 óta nem gyarapszik. (Ettől az időtől kezdve ugyanis a megrendelők pozitív másolat helyett a negatívot kapják kézhez.) A Bizottság e gyűjtemény élővé és használhatóvá tételét kívánatosnak ítélte és egyetértett azzal, hogy a gyűjteményt a jövőben a megőrzésre érdemes dokumentumokkal fejleszteni kell. A Tár az év folyamán kidolgozza a gyűjtemény jövőbeli tárolási, nyilvántartási és katalogizálási szabályzatainak tervezetét, az érdekelt osztályok bevonásával.

EGYPÉLDÁNYOS, ARCHIVÁLIS GYŰJTÉST vezettek be a hírlaptári állománynál. Mint ismeretes, 1952 óta könyvtárunk valamennyi hazai nyomtatványból egy archivális és egy használati példányt dolgoz fel és raktároz. Így a Hírlaptárba számos olyan periodikus kiadvány érkezik be, ami gyakorlatilag olvasószolgálati használatra egyáltalán nem kerül. Ezek közé tartoznak elsősorban az üzemek és szövetkezetek belső lapjai, a tanulóifjúság által szerkesztett iskolai lapok, a sportegyesületek híradói és a kevésbé jelentős műszaki jellegű referáló lapok. E kategóriákba tartozó lapoknál elegendőnek tartható az egypéldányos, archivális célú gyűjtés, ami szükség esetén olvasószolgálati célra is használható. Eddig 300 olyan kurrens és 1100 olyan inkurrens címet foglaltak jegyzékbe, melyeknél a jövőbeni egypéldányos gyűjtés, ill. a második példány visszamenőleges kiiktatása indokolt. A katalóguslapon "x" jelzés hívja fel a figyelmet az anyag egypéldányos voltára.

Az utóbbi években mind gyakrabban felmerülő problémát jelentett a GYARAPÍTÁSI OSZTÁLY munkájában - főleg a hungarikák, de egyéb, referenz jellegű művek esetében is - a külföldi kiadók által Magyarországon nyomtatott, ún. bérmunkák és a hazai és külföldi kiadók közös kiadásában megjelent művek beszerzése. Előfordult, hogy ilyen kiadványokat külföldről rendeltek meg, melyek később kötelespéldányként is bekerültek könyvtárunkba. A közelmúltban a Kultura Külkereskedelmi Vállalat és az OSzK között létrejött megállapodás értelmében a nyomdai bérmunka-vállalásokról és a készülő közös kiadásokról a Kultura előzetesen értesíteni fogja a Gyarapítási Osztályt.

Könyvtárunk TUDOMÁNYOS KUTATÓ MUNKÁJÁBAN 1968-ban ötvenegyen vesznek részt, számukra a könyvtár vezetősége a hivatali munka keretében biztosított időt. Huszonkilencen az előző évben megkezdett téma kidolgozását folytatják, tizenketten új téma kutatásába kezdtek. Az utóbbiak között hét új kutató van. A témák közül 36 könyvtártudományi, 16 egyéb szaktudományi; elsősorban könyvtárunk szakmai profiljának megfelelően magyar irodalom- és történettudományi. Az OSzK történetének megírásával megbízott dr. Berlász Jenő és dr. Dezsényi Béla vezetésével még tizenketten foglalkoznak egyes részproblémák kidolgozásával.

Január folyamán több osztály tartott az elmúlt évi munkát értékelő MUNKAÉRTÉKEZLETET. A Katalogizáló és Szakozó Osztályok január 29-i együttes és a Bibliográfiai Osztály január 30-i értekezlete igen élénk és eredményes volt: a munkatársak sok olyan problémát vetettek fel, melyeknek megoldása már az idei évnek feladata. A felmerült javaslatokra egyenként nem térhetünk ki, de az ezek nyomán megszülető intézkedésekre még visszatérünk.

A MUZEÁLIS ÉRTÉKŰ KÖNYVEK NYILVÁNTARTÁSÁRÓL. - Az elmúlt évben jelent meg a művelődésügyi miniszter 1/1967. (VI.18.) MM sz. rendelete a muzeális értékű könyvek, zeneművek, térképek és egyéb nyomtatványok, valamint kéziratok bejelentéséről. A rendelet előírta, hogy akinek birtokában ilyen jellegű anyag van, köteles azt az Országos Széchényi Könyvtárnak bejelenteni. Ezzel kapcsolatban kérdeztük meg dr. Birkás Endrét, a Gyarapítási Osztály vezetőjét, hogy a rendelet kiadása óta eltelt idő milyen tapasztalatokkal szolgált.

- Az elmúlt időszakban mintegy 250 bejelentés érkezett hozzánk; mintegy 200 egyedi művekről és 50 gyűjteményekről. A gyűjtemények között érdeklődésre tarthat számot egy Madách-gyűjtemény (Madách-kiadások és rávonatkozó irodalom), egy szegedi helytörténeti és egy XVI. századi botanikai műveket tartalmazó gyűjtemény. A rendelet pozitívuma, hogy nemcsak a magángyűjtőket kötelezi bejelentésre, hanem az Állami Könyvterjesztő Vállalat boltjait, antikváriumait is. Ezt az ÁKV illetékesei következetesen be is tartják s így a forgalomban felbukkanó muzeális értékekről azonnal tudomást szerezhethetünk.

- Jelent-e a muzeális értékű könyvek forgalmában a rendelet valamilyen korlátozást?

- Semmiképpen sem. A rendeletnek nem célja a belföldi forgalom korlátozása, csupán muzeális értékeink nyilvántartása. A bejelentést követő védetté nyilvánítás a könyv értékét emeli, mintegy hitelesíti s ez a tulajdonos számára kedvező.

- Mi az adminisztratív lebonyolítása a bejelentéseknek?

- A tulajdonos által kitöltött adatszolgáltató lapot (melyet ugyancsak mi bocsátunk a tulajdonos rendelkezésére) könyvtárunk illetékes szakemberei bírálják felül. Amennyiben a bejelentett művek muzeális értéknek bizonyulnak, a védetté nyilvánításukra javaslatot terjesztünk fel az MM Könyvtárosztálynak. Elfogadása esetén a minisztérium értesíti a felet és bennünket is. Ennek alapján a tulajdonost nyilvántartásba vesszük. Ha valaki antikváriumban vesz meg ilyen művet, a bolt vezetősége azonnal kitölteti vele az adatszolgáltató lapot. Egész gyűjtemények védetté nyilvánítása természetesen bonyolultabb: a tulajdonos által pontos leltár készítése és részünkről helyszíni kiszállás előzik meg.

- Vajon a magángyűjtők tudják-e pontosan, hogy milyen művekre vonatkozik a bejelentés?

- A rendelet meghatároz bizonyos kategóriákat, de ezeken belül természetesen csak a szakember tud dönteni. Így előfordult, hogy olyan műveket is bejelentettek, melyek nem minősülnek muzeális értéknek. Akadt nem egy olyan eset, amikor a tulajdonosok mindjárt vételre ajánlották fel könyveiket. Ily módon már több értékes régi mű került be állományunkba.

HIREINK

A Magyar Könyvészet sorozatában megjelent a GRAFIKAI PLAKÁTOK ÉS METSZÉTEK 1963-1964.évi címjegyzéke. A bibliográfia szakrendben sorolja fel a képzőművészet, többszínnyomású plakátokat, a rajzolt betűplakátokat és a rézkárokat.

Megjelent Könyvtárunk jan.1-től életbeléptetett UJ SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA. (Az Országos Széchényi Könyvtár szervezeti és működési szabályzata. Bp. 1968. 10 l. Soksz.) Ennek alapján még ebben az évben kidolgozásra kerül az új ügyrendi szabályzat is.

A Zenemítár márc.15-én kezdi meg állományának revízióját és előreláthatóan augusztus végén fejezi be. Olvasóterme ebben az időszakban zárva lesz. A Tár csak a legsürgősebb, más zenei gyűjteményből ki nem elégíthető kéréseket teljesíti. A telefonon és írásban adott tájékoztatás azonban az állományrevízió ideje alatt sem szünetel.

A GYOMAI KNER NYOMDA jelentős ajándékot juttatott könyvtárunknak, a Knerkiadványok két sorozatát, mintegy 220 kötetet. Az 1906-1964 között megjelent művek értékes anyaggal egészítik ki könyv-, és kisnyomtatvány állományunkat.

PLAKÁTJAINK KÜLFÖLDI KIÁLLÍTÁSOKON. - A varsói Lenin Múzeum az Októberi Forradalom 50. évfordulója alkalmából 22 ország 400 plakátjából álló "Nemzetközi forradalmi plakát-kiállítás"-t rendezett. A plakátművészetnek e nagyszabású seregszemléjén könyvtárunk Kisnyomtatványtárából 14 db 1918/19-es és 14 db a felszabadulás utáni időkből származó plakát képviselte a magyar forradalmi plakátművészetet. A kiállítást, melyről egy reprezentatív album is kiadásra került, ez év március 15. és április 15. között Svédországban is bemutattja a stockholmi "Moderna Musee".

A MEXIKOI NEMZETI KÖNYVTÁR meghívót küldött könyvtárunknak az első centenáriuma alkalmából rendezett ünnepekre. A jubileumra jókívánásainkat fejeztük ki.

A VENEZUELA KÖZTÁRSASÁG megbízott külügyminisztere, dr. Raul Nass a magyar jószolgálati küldöttség venezuelai utja alkalmából könyvajándékot juttatott el könyvtárunkhoz. A könyveket, melyek Venezuela kulturájának különböző területeivel foglalkoznak, néhány hasonló magyar kiadvánnyal viszonzottuk.

A MAGYAR RÁDIÓ osztrák adásának keretében március 5-én műsor hangzott el, melyben a riportert dr. Keçskeméti Istvánnal, a Zenemítár vezetőjével beszélgetett. A zenerészletekkel illusztrált beszélgetés témája zenei kéziratunk ismertetése volt.

Könyvtárunk dolgozó közössége egyre inkább "fiatalabbá" válik: egyik jele ennek, hogy TIZENEGY KISMAMA van jelenleg születési szabadságon. Közülük 5 kismama vette igénybe eddig a gyermekgondozási segílyt.

A SZOCIALISTA BRIGÁDOKRÓL

Könyvtárunkban az elmúlt év folyamán három szocialista munkabrigád dolgozott, melyek közül a Könyvkötészet (12 fő) és a Sokszorosító Üzem (8 fő) brigádja harmadizben, a Könyvtárközi Kölcsönzés brigádja (8 fő) pedig ötödizben küzdött a "szocialista brigád" címért. Az elmúlt évben a kötetészeti és a sokszorosító brigádok tagjai munkájuk elismerésé-
ként oklevél kitüntetésben részesültek, a Könyvtár-

közi Kölcsönzésen dolgozó brigád pedig a negyedik évre járó bronzjelvényt kapta meg. Ez évi felajánlásuk ismét a munka mennyiségének és minőségének fokozására, a tanulás és továbbképzés támogatására, valamint a társadalmi munkában való részvételre és a szocialista kollektiva szellemének további erősítésére vonatkoztak. Vállalásaik teljesítéséről az év elteltével részben írásban beadott jelentéseik, brigádnaplójuk, részben pedig a Szakszervezeti Bizottság helyszíni értékelése tanuskodik.

A munka minőségének javítására és a munkamennyiség fokozására tett felajánlásait mindhárom brigád teljesítette. A Kötészet munkabrigádja 113 százalékos tervteljesítést mutatott fel, a Sokszorosító munkabrigádja 99 százalékos teljesítésének értékelésénél figyelembe kellett vennünk a kedvezőtlenebb személyi és gépállományi feltételeket is. A Könyvtárközi Kölcsönzés munkájának százalékos kiértékelése a munka jellegéből kifolyólag az előbbi két üzemétől eltérő, de teljesítményük az 1966. évit meghaladta. Mivel ennél a brigádnál is súlyos személyzeti problémák nehezítették a terv teljesítését, fennakadás nélkül elvégzett munkájuk elismerést érdemel.

A munka minőségi javítására a Könyvkötészet és a Sokszorosító Üzem tett és teljesített felajánlásokat. E két brigádnál még külön ki kell emelnünk a tervmunkán kívül végzett teljesítményeiket is, melyekben ismét a Kötészet brigád járt az élen: résztvettek a speciális anyagszükséglet beszerzésében, sőt, sok esetben - munkakörükön túlmenően - az anyag szállításában is.

A tanulmányi munka és a továbbképzés segítése a szocialista brigádoknál nemcsak az egyetemi, tanfolyami és ipari-tanuló-vizsgák előtt álló brigádtagok erőfeszítését jelentette, hanem a brigád többi tagjaira hárult a tanulmányi idő és a vizsgaidőszak munkakiesésének pótlása is. Így érték el, terve-maradás nélkül, hogy valamennyi tanuló vizsgáit a 4-es átlageredménynél jobban tette le.

A társadalmi munkában a Könyvtárközi Kölcsönzés brigádja járt az élen a november 7-i ünnepség (a terem és az épület) teljes dekorációjának összeállításával és felszerelésével, melyhez, az anyag elkészítésében komoly segítséget nyújtott a Kötészet kollektívája is, a brigádok közötti hasznos együttműködés példáját mutatva ezzel.

A KÖZÖNSÉGSZERVEZÉSRŐL

Előző számunkban hirt adtunk közönségszervezőnk gondjairól, s ígéretet tettünk, hogy tájékozódunk a Közalkalmazottak Szakszervezetének Budapesti Bizottságánál, milyen lehetőségek nyílnak az e területen levő problémák megoldására.

Kulturfelélősrünk a következőkben számol be erről az utjáról:

Az utóbbi hónapokban egyre reménytelenebbnek tűnt sokak számára a könyvtári közönségszervezés útján színházjegyhez jutni. Sok esetben a megkapott jegyek sem ár, sem hely szempontjából nem voltak a kívánalmaknak megfelelőek.

Különösen vonatkozik ez a "menő" darabokra. Jenik Győzőné kérésére az SZB úgy határozott, utána néz e kérdésnek, érdemes-e ilyen körülmények között az időt és fáradságot igénylő munkát folytatni. A "hopp-on maradtak" érthetően elégedetlenek, a szervezőt elkeseríti az eredménytelenség. A Közalkalmazottaknál Lajka László elvtárral és a Jegyiroda illetékes dolgozójával folytatott beszélgetés eredményeként:

Megtudtuk, hogy az OSzK-ban igen jó az igényelt és a megkapott jegyek aránya. (Februárban 174 igényelt jegyből 83-at kaptunk meg.) Vigasztalásul mondták el, hogy a színházak kis befogadóképességük a kétmilliós fővároshoz mérten. Egyes darabok iránt különösen nagy az érdeklődés, mindenki azonnal szeretné látni szokat. A következő évadokban könnyebb lesz minden valószínűség szerint a kívánt jegyhez hozzájutni. A színházak egyébként az összes jegymennyiség kb. 40 százalékát visszatartják közvetlen pénztári árusításra. A számos más szakszervezeti elosztó és a Közalkalmazottak Jegyirodája között kell a fennmaradó mennyiséget szétosztani. Megjegyzendő, hogy csak a mi irodánkhoz 120 alapszerv tartozik. Így történt, hogy például decemberre az "Órült naplójára" a rendelkezésre álló 70 darab jegyből csak 4-et juttattak az OSzK-nak. Ez volt a maximum.

A Jegyiroda tehát türelmet kér, és azt, hogy az aktivisták a kevésbé befutott, de jelentős darabok megtekintésére is szervezzék a dolgozókat.

Mindezeket figyelembe véve úgy hisszük nem végez hiábavaló munkát a közönségszervező, Jenik Győzőné. Ha nem is 174-en - mint szeretne volna - de legalább 83-an hozzájuthattak egy hónap alatt a színház nyújtotta élményhez munkája nyomán. Köszönjük eddigi fáradozásait és kérjük hasonló lelkesedéssel viselje gondját kéréseinknek a továbbiakban is. - FROEMEL KÁROLYNÉ

TANULJUNK, SZÓRAKOZZUNK, TEHÁT UTAZZUNK!

Hagyományaink szerint könyvtárunkban a tavaszt nem az első fecske, hanem az évad első külföldi kirándulásának híre, fejlődésünket pedig ezen a téren az egyre merészebb vállalkozás jelzi. Egy "autóbuszra elegendő" társaság jelentkezett ismét Csehország festői tájainak, regényes várainak, pompás kastélyainak, különféle stiluskorok nagyszerű alkotásainak megtekintésére.

Oroszvárral kezdjük, a windsori kastélyt idéző Lónyay kastéllyal, ahol Rudolf trónörökös özvegye talált otthont, folytatjuk Brno városán áthaladva

Slávkov (Austerlitz) várával, amelyet Martinelli, a budapesti városháza építője épített és még sok más remekművel. Utbaejtjük Cseké Budejovicét, Pilsent, Karlovy Varyt, Prágát és visszafelé a Chotek grófok hajdani otthonának helyét. Elhaladunk a Vág, a Moldva és az Elba völgyében is. A művészeti és történeti élményeken felül nem nélkülözzük a szakmai ismereteket sem: megtekintjük a brnoi, a prágai nemzeti ill. egyetemi könyvtárakat, a híres strachovi könyvtárt és mint technikai érdekességet, a plzeni városi könyvtár Skoda-féle futószalagos könyvtárát. - Indulás április 27-én, szombaton délben, visszaérkezés május 6-án délben, azoknak, akik erre az utra jelentkeztek. Azokat pedig, akik nem jönnek arra kérjük, takarékoskodjanak ők is, mert további tervünk: közkivánatra szeptember második felében a dalmát tengerpart napsütötte tájaira visszamenni. - PUSZTAI JÁNOSNÉ

MÉG EGY HIR - Levelet kaptunk a Matica Slovenska Szakszervezeti Bizottságától, amelyben felvetik, "hogy a két intézmény szakszervezeti szervei szorosabban együttműködhetnének üdülési létesítményeik kihasználásában. Konkrétan az Önök keszthelyi kastélyára és a mi Martoni-tetőn (turócszentmártoni) levő turistaházunkra gondolunk. - Szakszervezetünk szívesen foglalkozik a dolgozók csereüdültetésével."

Örömmel fogadtuk a javaslatot, s megkezdjük a részletek tisztázását.

KRÓNIKA

Januárban tartott üléseink: 3-án a számvizsgáló bizottság tartott ülést - 11-én baráti ünnepséget rendeztünk jubileumi jutalomban részesült dolgozóink részére, melyre meghívtuk az Intézetvezetés és a Pártszervezet képviselőit is - 20-án a szakszervezeti továbbképzési program keretében látogatás a Könyvfeldolgozó Osztályon; Krudy Zsuzsa és Mirki György dolgozóink jubileumi jutalmának átnyújtása. - 22-én a Közalkalmazottak Szakszervezetének az új gazdasági mechanizmussal kapcsolatos tájékoztató előadásán alapszervünk részéről Gordon Miklósné, az új munkakönyvvel kapcsolatos megbeszélésen Milhoffer Alajos titkár vett részt - 24-én a Kötészet és a Sokszorosító üzem szocialista brigádjainak ellenőrzése; az OSzK Híradó szerkesztőbizottsági ülése - 27-én Haraszthy Gyula főosztályvezető előadása "A Nemzeti Könyvtár katalógusai" címmel a szakszervezeti továbbképzési program keretében - 29-én a II. Főosztály katalógizáló és szakozó osztályainak összevont munkaértekezletén, 30-án a Bibliográfiai Osztály munkaértekezletén Milhoffer Alajos titkár képviselte a Szakszervezeti Bizottságot.

Február 1-én a Számvizsgáló Bizottság ellenőrizte a bank- és pénztárnapló kezelését, valamint elkészítette a január havi jelentését; - 2-án az SzB titkár a TT elnöke és a gazdasági felelős megbeszélést tartott az üzemi étkező dolgozóival és ellenőrizte működésüket. - 3-án Somkuti Gabriella a továbbképzési program keretében előadást tartott az egyéni kutatás módszertanáról; - 6-án a Közalkalmazottak Szakszervezete Elnökségétől és a Budapesti Bizottságtól munkavédelmi felügyelők keresték meg alapszervünket, és egy

általános munkavédelmi ellenőrzés programját beszéltük meg; a TT ülést tartott üdültetések és segélyezések tárgyában - 10-én a Könyvtárközi Kölcsönzés szocialista munkakollektíváját dr. Ferenczy Endréné ellenőrizte - 13-án az SzB ülésezett, melyen többek között a könyvtár intézkedési tervzetének néhány pontját vitatták meg - 15-én a bérbizottság értekezett az 1968. évi bérszint fejlesztési keret elosztásának szakszervezeti javaslata tárgyában. - 17-én Soltész Zoltánné osztályvezető beszámolt a londoni magyar kiállításon való részvételéről és a lipcsei Gutenberg-ünnepségről a továbbképzési program keretében - 19-én bizalmi értekező volt.

SEGÉLYEZÉS

Munkaadói segélyben részesültek - Januárban: Párkay Istvánné, Palotás Endréné, Pásztor Rezsőné, Mürschberger Ferencné (szülés alkalmából), Fajcsek Magda, Orbán Ákosné, Bene Sándorné, Sándor István, Szilasy István (temetés alkalmából), Majtényi Árpádné, Szabó Kálmánné (szociális jelleggel).

Februárban: Horváth Tiborné (tanulmányi jelleggel), Mérey Róbertné (temetés alkalmából), Hajós Csabáné (szülés alkalmából), Storch Zsuzsa, Linczényi Adorjáné, Hajós Jánosné (betegség alkalmából), Maczika Béláné, Podor Armandné, Selmecsi Ferencné, Kuczmoz Lajosné (szociális jelleggel).

Szakszervezeti segélyben részesültek - Januárban: Hajós Csabáné szülés és Papp Ivánné temetés alkalmából, februárban Bétsch Elemérné és Zahoray Gyuláné betegség alkalmából.

BÉLYEGGYÜJTŐK FIGYELMÉBE

Az IBUSZ társasutazást szervez a prágai bélyegkiállításra (június 25-30). A helyeket jelentkezési sorrendben töltik be. Családtagok is résztvehetnek. Részvételi díj 1300 Ft. Jelentkezés és felvilágosítás: IBUSZ társasutazási csoport (VII. Tanács krt. 3/c.I.emelet) v. Juhász Zsófiánál (Könyvtárközi Kölcsönzés).

Az ujdonságokat minden hónap 15-ig kell befizetni. Április 15-ig a Grenoble-sorozat fizethető be (15 Ft).

